

DOK KINO

Menolippu – Tuaregin taival

Perhe on muuttanut Italiaan, mutta 6-vuotias pikkuveli Alkassoum on joutunut jäämään isoisän hoiviin Nigeriin. Elokuva seuraa rinnakkain elämää aavikolla ja arkea vauraassa lännessä.

Ohjaus: Fabio Caramaschi

Teemat: sisarusuhteiden merkitys, maahanmuutto, perinteiden kunnioitus vs. sopeutuminen uuteen kulttuuriin, siirtolaisuus

KOMMENTTI

Saavuvin Suomeen Kongosta pakolaisena talvella vuonna 1992 äitini kanssa. Kongossa vallitsi tähän aikaan sisällissota. Isäni oli ehtinyt oleskella maassa jo hetken aikaa töitä tehden saadakseen meille lentoliput. Asuinpaikkamme oli Helsinki, Ala-Malmin vastaanottokeskus. Ikimuistoisin hetki oli lumen näkeminen ensimmäistä kertaa elämässäni.

Ensimmäiset kaverit koostuivat muista maahanmuuttajista vastaanottokeskuksessa ollessamme. Samalla alkoi myös koulunkäynti. Tähän aikaan kotona puhuttiin ainoastaan ranskaa ja lingalaa.

Saatuamme pysyvän oleskeluluvan muutimme Pukinmäenkaarelle. Paikkana se oli kulttuuri- ja lapsiperherikasta aluetta. Parhaimmillaan kaveripiiri koostui 11 eri kansalaisuudesta. Aloitin koulunkäynnin Malmin ala-asteella. Toisin kuin muita maahanmuuttajalapsia, minua ei sijoitettu maahanmuuttajaluokkaan, sillä minulla oli jo tarpeeksi hyvä suomen kielen taso.

Muistan olleeni alusta lähtien innostunut ja ahkera oppimaan suomen kielen. Vaikeimmat tavutettavat sanat olivat "leijona" ja "kenguru". Vaikein lausuttava sana oli "vihreä", jota vääntyi aina muotoon "virheä".

Monikulttuurinen asuinpaikka opetti elämään ja suhtautumaan myönteisesti erilaisten ihmisten tapoihin. Kotona kasvatus tapahtui kongolaisittain ja sen ulkopuolella omaksuin kaiken suomalaisesta kulttuurista.

Ennen kaikkea muutto Suomeen merkitsi minulle ja perheelleni uutta toivoa ja mahdollisuutta paremmasta elämästä.

-- Gracias, rap-artisti

Yhteiskunnallinen elokuva-analyysi

Pohdittavaa

- Elokuvasssa kuvataan rinnakkain Sidin arkea Italiassa ja Alkassoumin elämää aavikolla. Minkälaista elämä paimentolaiskylässä elokuvan perusteella on?

DOKKINO-opetusmateriaali 2012:
Menolippu – Tuaregin taival

- Miltä tuntuisi asua eri maassa kuin oma veli/sisko? Miltä luulet, että Sidistä tuntui muuttaa Italiaan ja jättää Alkassoum Nigeriin? Entä miltä luulet Alkassoumista tuntuneen?
- Muuttaessaan Italiaan Sidi ja Alkassoum joutuivat luopumaan joistain heille tutuista asioista. Toisaalta, jos he muuttaisivat takaisin Nigeriin, he joutuisivat ehkä luopumaan muutamista länsimaisista asioista, kuten televisiosta. Jos itse joutuisit muuttamaan, minkälaisia asioita sinulle tulisi ikävä? Mistä luopuminen olisi kaikista hankalinta? Mitä korvaavaa tekemistä keksisit esim. television katselulle?
- Sidi ja Alkassoum asuvat Italiassa, mutta ovat syntyperiltään tuaregeja. Elokuvan loppupuolen ruokailukohtauksessa perhe istuu lattialla syömässä riisiä ja isä moittii Sidiä siitä, että hän puhui italiaa eikä tamasheqia. Sidin perhe elää siis oman perheensä sisällä ainakin osittain tuareg-kulttuurin mukaisesti. Miltä sinusta tuntuisi elää toisessa kulttuurissa ja pitää kuitenkin samalla omasta kulttuurista kiinni? Miten oman kulttuuri-identiteetin voisi säilyttää ja samalla sopeutua toiseen kulttuuriin?
- Pohtikaa perinteiden merkitystä. Elokuvasa Sidin isoisä puhui siitä, kuinka nykyaikana nuoret tuaregit eivät halua elää paimentolaisina vaan lähtevät etsimään toisenlaista elämää Euroopasta. Miltä luulet, että isoisästä tuntuu tällainen kehitys? Mikä on perinteiden merkitys yhteisön, tässä tapauksessa kylän väen, kannalta?
- Pohtikaa, mitkä olisivat sellaisia suomalaisille tyypillisiä tapoja, joita muualta tuleva voisi pitää omaperäisinä ja nimenomaan suomalaisina perinteinä. Mistä nämä perinteet opitaan? Millaista perimätietoa – taitoja, tapoja, uskomuksia, tarinoita – olette oppineet muilta ikäisiltänne, vanhemmiltaan, isovanhemmiltaan? Mistä muualta perinteitä opitaan kuin perheenjäseniltä?
- Elokuvasa Sidi haastattelee ihmisiä maahanmuutosta. Haastateltava kauppias on sitä mieltä, että ulkomaalaisista työntekijöistä, jotka saapuvat Italiaan, on italialaisille hyötyä, sillä Italian nuoret eivät itse tee töitä. Televisio-ohjelmassa taas puhuu italialainen poliitikko, joka haluaisi ajaa maahanmuuttajat Italiasta. Miten Suomessa mielestäsi suhtaudutaan maahanmuuttoon?
- Globalisoituminen koskee varsinkin kaikkia länsimaita. Netin välityksellä saa tietoa mistä aiheesta tahansa, tavaroita voi tilata itselleen mistä vain, ja monet ulkomaiset yritykset ovat tuoneet liikkeensä ja tuotteensa Suomeen. Miltä Suomi näyttäisi ilman niitä? Voiko globalisaatiota estää? Etsikää määritelmiä globalisaatiosta. Mitä haittaa siitä on? Entä mitä hyötyä?

Tehtävää:

- Onko sinulla **sisaruksia**? Kerro parillesi, mitä hyviä ja huonoja puolia veljessäsi/siskossasi on. Jos sinulla ei ole sisaruksia, voit kertoa miksi haluaisit tai et haluaisi siskoa tai veljeä.
- Keskustelkaa luokassa omista **kulttuuri-identiteeteistänne** ja kulttuuriperimistänne. Kuinka paljon eroavaisuuksia löydätte? Mitä kulttuuri-identiteetin käsite mielestänne tarkoittaa?
- **Tutustukaa nigeriläiseen kulttuuriin**, ja kootkaa ryhmissä aiheesta kollaasi. Voitte käyttää mahdollisuuksien mukaan valokuvia, tekstejä, lehtileikkeitä, lehtikuvia tai mitä tahansa. Esitelkää kollaasit muille ryhmille.
- **Haastattele** toisesta kulttuurista **Suomeen tullutta henkilöä**. Miksi hän on tullut Suomeen? Miten

hän on sopeutunut suomalaiseen kulttuuriin? Minkälaisia haasteita hän on joutunut kohtaamaan? Miten hän on niistä selvinnyt? Kuinka kauan kestää tottua toiseen kulttuuriin? Onko kulttuurinvaihto johtanut ikäviin tilanteisiin? Minkälaisiin? Mitä uutta henkilö on oppinut eläessään toisessa kulttuurissa? Entä mitä hän kaippaa omasta kulttuuristaan?

- Elokvassa Sidin sukulainen kertoo olleensa laitton siirtolainen Italiassa useiden vuosien ajan. **Laittomaksi siirtolaisuudeksi** kutsutaan siirtolaisuutta, jossa ihminen on maassa ilman asianmukaisia dokumentteja ja lupia. Laittomaan siirtolaisuuteen liittyy eri vaiheita laittomasta maahantulosta laittomaan työskentelyyn ja oleskeluun. Laittomien siirtolaisten tilastointi on hankalaa, mutta EU-maissa arvioidaan olevan 200 000-400 000 laitonta maahanmuuttajaa. (Lähde: <http://www.intermin.fi/intermin/home.nsf/pages/96340EF3A2135896C22575E1002051A4>)

Koska laittomia siirtolaisia ei voida palkata virallisesti töihin, heitä palkataan ns. pimeisiin töihin. Sanonta viittaa työhön, jota työnantaja teettää työntekijällä ilman että siitä maksetaan asianmukaisia veroja. Pimeitä töitä tekevät siirtolaiset saavat yleensä varsin alhaista palkkaa, eikä heillä ole lainmukaista terveydenhuoltoa, sosiaaliturvaa, työaikalajoituksia yms. Moni hyvinvointivaltio on kuitenkin riippuvainen siirtolaistyövoimasta, esimerkiksi Yhdysvalloissa vihannesten viljely on pitkälti laittomien siirtolaisten työtä.

- o Miksi luulet, että joku lähtisi laittomaksi siirtolaiseksi?
 - o Onko laittomasta siirtolaisuudesta jotain hyötyä?
 - o Pohtikaa millaista elämää siirtolaisuus konkreettisesti on. Mitkä ovat syitä, jotka saavat ihmisen jättämään kotimaansa ja muuttamaan toiseen maahan?
 - o Miettikää miten siirtolaisuus ilmenee tämän päivän Suomessa. Onko sitä, jos niin missä? Tutustukaa mm. Siirtolaisinstituutin www-sivuihin osoitteessa www.migrationinstitute.fi.
 - o Ottakaa selvää, mistä maista tulee eniten siirtolaisia Suomeen.
- Maahanmuuttoa ei tapahdu ainoastaan Suomen suuntaan. Ulkomailla asuvien suomalaisten määrää on vaikea arvioida, mutta esimerkiksi vuoden 2011 eduskuntavaaleja varten Väestörekisterikeskus lähetti äänestysilmoituksen lähes neljännesmiljoonalle ulkomailla asuvalle äänestysikäiselle suomalaiselle. Suurimmat siirtolaisuuden kohdemaat ovat Ruotsi, Yhdysvallat, Kanada ja Australia. Helsingin Sanomien **Terveisiä maailmalta** –palveluun on koottu ulkosuomalaisten lähettämiä postikortteja. Tutustukaa postikortteihin osoitteessa <http://terveisiamailmalta.hs.fi/>. Valitkaa korteista kiinnostavin ja kirjoittakaa kortin kirjoittajalle vastauspostikortti. Mitä haluaisit tietää kirjoittajasta tai tämän elämästä?
- Opettajan vetämä leikki tai kirjoitustehtävä: **Mitä tarkoittaa olla pakolainen?** Oppilaat piirtävät tai kirjoittavat erillisille papereille viidestä kymmeneen mieluisinta asiaa heidän elämässään liittyen kouluun, kotiin, perheeseen, harrastuksiin. Sitten opettaja kertoo, että maamme on yhtäkkiä tullut suuri tulva, ja joudumme kaikki lähtemään kotoamme. Kukin saa ottaa mukaansa vain yhden lapuilla olevista asioista. Muut laput revitään. Oppilaat mielikuvamatkaavat ja -muuttavat maahan, jonka kieltä he eivät ymmärrä, josta he eivät tunne ketään ja jossa kaikki tuntuu oudolta ja erilaiselta. Miltä tällainen muutos tuntuisi? Mitä niistä asioista, joita joutui jättämään taakseen, kaipaaisi? Millaista apua toivoisi uudessa maassa saavansa? Miten toivoisi lasten ja aikuisten suhtautuvan? Miten voitit itse auttaa tuntemaasi maahanmuuttajaa sopeutumaan uuteen maahan?

Esteettinen elokuva-analyysi

Pohdittavaa:

- Jos olisit itse ollut tekemässä elokuvaa ja haastatellut päähenkilöitä, mitä olisit kysynyt heiltä?
- Elokuvassa päästään seuraamaan kahta dokumenttielokuvan tyyppiä. Ohjaajan kuvaama kuva on esimerkki seurantadokumentista, jossa kamera seuraa päähenkilöitä läheltä, kun he elävät normaalia elämäänsä. Toisaalta elokuvassa Sidi kuvaa itse omaa dokumenttielokuvaansa, jota varten hän haastattelee Alkassoumia, perhettään ja kaduilla kohtaamiaan ihmisiä. Tutustukaa dokumenttielokuvan eri lajityyppeihin. Millaisia dokumenttielokuvia olet aiemmin nähnyt?

DOKUMENTTIELOKUVAN LAJITYYPPEJÄ

- Cinéma Vérité: ns. totuuselokuva. Asiat pyritään näyttämään juuri sellaisina kuin ne ovat, käsikirjoituksen, leikkauksen ja valaistuksen keinoja vähätellään ja luotetaan henkilöihän lausuntoihin esim. haastattelun muodossa
- Direct Cinema: suora, havainnoiva kuvaustapa, jossa kameran ja kuvausryhmän läsnäolo pyritään häivyttämään ja tilanteiden järjestelyä vältetään. Ns. karpänen katossa –kuvaustapa
- Essee –elokuvat: pohjautuvat kirjalliseen tai suulliseen tekstiin
- Henkilökohtainen dokumenttielokuva: henkilö- / omakohtainen lähtökohta ja näkökulma
- Klassinen dokumenttielokuva: kaikkietävä kertojaääni kuvailee tapahtumia, usein yhteiskunnallinen tai sosiaalinen lähtökohta
- Poeettinen ja kokeileva dokumenttielokuva
- Historiallinen arkistodokumentti
- Antropologinen dokumentti: kulttuurien ja rituaalien tallentaminen
- Propagandaelokuva
- Journalistinen televisiodokumentti: asioita pyritään selvittämään ja todistamaan journalistisin menetelmin käyttäen mm. asiantuntijalausuntoja. Keskeistä informaation välitys ja faktat.

(Lähde: Dokumenttielokuvan ohjaus, opetusmateriaalia. Visa Koiso-Kanttila 2003)

- **Dramaturgian osa-alueita** ovat:
 - o elokuvan alussa herätettävä mielenkiinto
 - o henkilöiden ja aiheen esittely
 - o aiheen syventäminen ja tunteiden herättäminen
 - o ristiriita, ongelma tai esteiden kohtaaminen
 - o ratkaisu

DOKKINO-opetusmateriaali 2012:
Menolippu – Tuaregin taival

Mieti, mitkä kohtaukset Menolippu-elokuvasta kuuluvat mihinkin dramaturgian osa-alueeseen. Muista, että varsinkaan kaikissa dokumenttielokuvissa ei noudateta perinteisiä dramaturgian malleja, eivätkä kaikki aiheet siihen taipuisikaan. Jokaisella elokuvalla kuitenkin on oma dramaturgiansa. Vaikka kuvaisimme pelkkää järven rantaa, yksitoikkoisen laineiden liplatuksen saattaisi lopulta rikkoa rantaan ajelehtiva kuollut kala ja tämä olisi elokuvan käännekohta, ehkä ratkaisukin.

- Suurimmassa osassa elokuvia on yksi vahva keskushenkilö eli **päähenkilö**. Lisäksi elokuvissa saattaa olla useita sivuhenkilöitä. Keskushahmot esitellään yleensä heti elokuvan alussa. Heistä muodostuu myös nopeasti katsojalle jonkinlainen mielikuva. Päähenkilön luonne saattaa kehittyä elokuvan aikana. Mistä päähenkilön tunnistaa? Kuka mielestäsi on Menolippu –elokuvan päähenkilö?
- Muistele muita näkemiäsi elokuvia. Millaisia päähenkilöitä niissä on ollut? Millainen päähenkilö on mielestäsi kiinnostava? Millä tavoin elokuvantekijät pyrkivät tekemään päähenkilöistä samaistuttavan tai sympatiaa herättävän?

Tehtävää:

- Piirrä sarjakuva, jossa kiteytät elokuvan tarinan neljään kuvaan. Mitkä kuvat valitsisit? Saako neljällä yksittäisellä kuvalla kerrottua koko tarinan?
- Silloin kun elokuva alkaa, Alkassoum ja Sidi asuvat eri maissa: Alkassoum Nigerissä ja Sidi Italiassa. Tiesikö elokuvan ohjaaja etukäteen, että Alkassoum pääsee lopussa Italiaan Sidin ja perheensä luo? Millainen elokuvasta olisi tullut, jos Alkassoum olisikin jäänyt Nigeriin? Tai jos Sidi sen sijaan olisi palannut aavikolle kotikyläänsä? Kirjoita elokuvaan vaihtoehtoinen loppu.
- Luo mahdollisimman tarkka tunnelma jostakin elokuvan kohtauksesta piirtämällä/maalaamalla siitä kuva. Mieti kuvan henkilöiden tai asioiden asettelua, kuvan värejä, valoa, kuvakulmaa jne.

